

Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting

Financiële positie van ouderen

Nibud, februari 2022

De koopkracht van veel huishoudens staat onder druk. Uit berekeningen van het Nibud voor 2022 blijkt dat het verlies van koopkracht dit jaar iedereen treft. Gemiddeld gaat een huishouden er in 2022 met 40 euro op achteruit. Of je daar veel last van hebt, hangt meer af van je persoonlijke omstandigheden en van hoeveel je nu al moet puzzelen, dan van je leeftijd.

Uit een doorrekening van de belangrijkste plannen in het coalitieakkoord blijkt dat de koopkracht in de periode 2022-2025 gemiddeld een half procent stijgt. Gepensioneerden met alleen een AOW-uitkering zien hun koopkracht nauwelijks toenemen. Bij gepensioneerden met een klein aanvullend pensioen (tot € 2.500) daalt de koopkracht zelfs met 0,5 procent.

Het minimumloon wordt met een extra percentage van 7,5 procent verhoogd, maar in het coalitieakkoord is opgenomen dat de netto-netto koppeling van deze extra verhoging voor de AOW wordt losgelaten. De ouderenkorting die daar tegenover staat kunnen ouderen lang niet altijd (volledig) verzilveren, omdat gepensioneerden over het algemeen minder belasting betalen. Gepensioneerden met een aanvullend pensioen worden daarnaast ook geraakt door de beperkte indexatie van de aanvullende pensioenen. Die blijft naar verwachting ver achter bij de verwachte inflatie. Mogelijke effecten van een nieuw pensioenstelsel zijn niet meegenomen in de berekeningen.

Het is terecht dat er extra aandacht is voor de financiële positie van AOW-gerechtigden. Daarbij is het goed te beseffen dat koopkracht een statisch begrip is, dat je op verschillende manieren en over verschillende periodes kunt bekijken. Het Nibud doet dat in de berekeningen met voorbeeldhuishoudens van gepensioneerden en richt zich op het heden. Daarbij zitten achter soms kille cijfers en berekeningen altijd mensen en hun verhalen. Niemand is gemiddeld. Onze belangrijkste boodschap is om de komende tijd vooral meer inzicht te krijgen in de groep ouderen die in een kwetsbare positie zitten of dreigen te raken. Dat kan helpen bij beter onderbouwde beleidskeuzes en gerichte ondersteuning.

Zicht op financieel kwetsbare ouderen

In 2021 zijn er ongeveer 3,5 miljoen individuen met een AOW-uitkering. Met de meesten van hen gaat het relatief goed. Van de 65-plussers tot 80 jaar heeft 2 à 3 procent een inkomen onder de armoedegrens, tegen ruim 7 procent van de gehele Nederlandse bevolking¹. Dat neemt niet weg dat een deel van de ouderen in een financieel kwetsbare positie zit.

Een derde van de gepensioneerden geeft aan moeite te hebben met rondkomen en 21 procent maakt zich zorgen over hun financiële situatie. Dit zijn vooral gepensioneerden

¹ Hoff, S. en B. van Hulst (2019). Armoede bij kinderen en volwassenen. In: Armoede in kaart: 2019. Geraadpleegd op 16 februari 2022 via <https://digitaal.scp.nl/armoedeinkaart2019/armoede-bij-kinderen-en-volwassenen>.

Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting

met lagere inkomens en de huishoudens die alleen AOW hebben². Onze grootste zorg ligt bij AOW-gerechtigden zonder of beperkte (tot € 250 bruto per maand) aanvullende inkomsten, sommige met onvolledige AOW. Dat zijn zo'n 113.000 huishoudens in Nederland, vooral alleenstaande AOW'ers³. Daarbij zijn er gepensioneerden die extra kwetsbaar zijn en een AOW-inkomen onder het bestaansminimum ontvangen. Zij hebben dan mogelijk wel recht op aanvullende inkomensondersteuning (AIO) naast de AOW, maar niet iedereen die er recht op heeft vraagt deze aan en weet de weg te vinden. Momenteel ontvangen ruim 51.000 personen een AIO naast de AOW.

In relatie tot financiële kwetsbaarheid is het lastig om een absolute inkomensgrens te noemen vanaf waar die kwetsbaarheid aan de orde is. Want hoewel een volledige AOW-uitkering boven het sociaal minimum ligt, is het geen vetpot. En ook binnen bijvoorbeeld de groep gepensioneerden met een AOW-uitkering en € 250 tot € 500 aanvullende inkomsten per maand – zo'n 225.000 huishoudens in Nederland – kunnen ouderen zitten die financieel kwetsbaar zijn (geworden).

Financiële kwetsbaarheid onder ouderen is overigens afhankelijk van meer dan alleen inkomen. Er zijn grote verschillen in de totale financiële situatie na pensionering tussen gepensioneerden. Zo hebben gepensioneerden met lagere inkomens vaker niet of nauwelijks spaargeld (een financiële buffer). Hierdoor is het lastig om (onverwachte) uitgaven tijdens de pensioenperiode op te vangen. Een groeiend aantal ouderen heeft te maken met hoge woonlasten die voor tekorten op de begroting kunnen zorgen⁴. Hetzelfde geldt voor extra zorgkosten waar ouderen mee geconfronteerd kunnen worden. Uit onderzoek van het Nibud blijkt dat de zorggerelateerde uitgaven van gepensioneerden stijgen tijdens hun pensioenperiode⁵. Boven de 80 jaar neemt het aandeel ouderen in armoede dan ook weer toe. Bij de 80- tot en met 89-jarigen gaat het om 4 tot 6 procent, maar bij de 90-plussers om bijna 11 procent. Dat komt vooral door de relatief hoge zorgkosten van deze leeftijdsgroep⁶.

Eenvoudige en uitvoerbare ondersteuning

Bovenstaande en andere factoren die van invloed zijn op de financiële positie van ouderen moeten worden meegewogen bij de keuze voor ondersteuning van ouderen. Op basis van verschillende cijfers en inzichten is een beeld te schetsen van belangrijke risicogroepen onder gepensioneerden. Het beeld over welke ouderen nu werkelijk financieel kwetsbaar zijn is echter vanuit verschillende kanten te belichten en nog onvolledig. Zo is bijvoorbeeld een openstaande vraag of en hoe je de vermogenspositie wilt meenemen en naar welke koopkrachtperiode je kijkt. Het Nibud pleit er dan ook voor dit op huishoudniveau beter in kaart te brengen om de keuze voor wie gecompenseerd moet worden voor de dalende koopkracht beter te kunnen onderbouwen.

² Schors, A. van der. & Groen, A. (2018). Rondkomen na pensionering, nu en in de toekomst. Utrecht: Nibud

³ CBS, Welvaart in Nederland 2019. Geraadpleegd op 16 februari 2022 via <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2019/27/welvaart-in-nederland-2019>.

⁴ Verberk, M., Warnaar, M. & Bos, J. (2019). Hoe gaan mensen om met hoge woonlasten? Utrecht: Nibud

⁵ Schors, A. van der. & Groen, A. (2018). Rondkomen na pensionering, nu en in de toekomst. Utrecht: Nibud

⁶ Hoff, S. en B. van Hulst (2019). Armoede bij kinderen en volwassenen. In: Armoede in kaart: 2019. Geraadpleegd op 16 februari 2022 via <https://digitaal.scp.nl/armoedeinkaart2019/armoede-bij-kinderen-en-volwassenen>.

Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting

Uitgangspunt bij die keuze moet volgens het Nibud zijn: *Zorg voor een adequate oudedagsvoorziening voor ouderen met een laag inkomen*. Daarbij dient een afweging gemaakt te worden tussen generieke maatregelen zoals een verhoging van de AOW, of meer gerichte compensatie via fiscale maatregelen. Bij deze afweging moet wat ons betreft *eenvoud, begrijpelijkheid en uitvoerbaarheid* voorop staan. Van daaruit doet het Nibud nog de volgende aanbevelingen:

- Voorkom dat ouderen met een laag inkomen geen of slechts beperkt gebruik kunnen maken van fiscale compensatiemaatregelen. De verhoging van de ouderenkorting zoals die is opgenomen in het coalitieakkoord, is een voorbeeld van een slecht gerichte compensatiemaatregel. Juist gepensioneerden met een laag inkomen hebben immers niet de mogelijkheid alle heffingskortingen te verzilveren. Een alternatief zou een oplossing moeten bieden voor deze verzilveringsproblematiek, maar niet moeten leiden tot extra complexiteit voor zowel aanvragers als uitvoerders van de regeling.
- Dring niet-gebruik van ouderenregelingen terug. De extra inkomensondersteuning voor mensen met een onvolledige AOW-uitkering (AIO) is gecompliceerd en van veel voorwaarden afhankelijk. Dit kan het voor ouderen moeilijk maken om vast te stellen of zij hier recht op hebben. Van deze, vaak kwetsbare, groep ouderen wordt verwacht dat zij een zeer goede kennis hebben van de wet- en regelgeving. Het is dus zaak de AIO eenvoudiger en toegankelijker te maken.